

PAVLA VYKOPALOVÁ:

Na kurtu i na jevišti jít do plnejch

Mezi Kátou a Borisem se prostírá vodní hladina. Káta se sehne a pošle Borisovi po vodě chvějivý polibek. Ví, že končí láska i život. Ví, že všechno končí. Tak vypadá vrcholný okamžik Carsenovy inscenace Káti Kabanové na scéně Janáčkovy opery v Brně. Za titulní roli získala sopranistka Pavla Vykopalová Cenu Thálie. A také tři Ceny Diva 2016, které uděluje její domovské Národní divadlo Brno.

RADMILA HRDINOVÁ (Právo)

Inscenaci Káti Kabanové uvedl Robert Carsen již na několika evropských scénách a mám pocit, že vycházel z konkrétních představitelů. Do jaké míry je tedy Káta vaše a do jaké Carsenova?

Je jeho i moje. Závazné bylo aranžmá, které jsme museli přísně dodržovat, ale ve výkladu postavy nám režisér ponechal dost prostoru pro to, abychom do ní vložili sebe. A přestože s námi velkou část přípravy strávila Carsenova asistentka Maria Lamont a Carsen přišel, aby s námi doladil detaily, byla to pro mě nezapomenutelná práce, protože měl od prvního do posledního taktu jasnou představu. I proto představení klapou jako seřízený strojek. A právě proto, že jsme měli aranžmá a situace dokonale zažité, jsem nemusela myslet na to, kam jdu, proč, jak a co dělám, mohla jsem do postavy víc promítat své pocity, emoce, prožitky. Ztotožnit se s ní.

Pro mě je vaše Káta především horoucí bytost, která jde do vztahu s Borisem s maximální citovou investicí, pro kterou ale nenalezne odezvu...

Přesně tak to je. U každé postavy hledám její motivace a příběh. Než se pustím do zpívání, čtu si důkladně text a snažím se pochopit, proč tak jedná, co jí k tomu vede. A všem svým postavám fandím, protože většinou jednáji velmi pravdivě, bez přetvářky a naplno. Stejně tomu bylo i u Káti. Klíčový moment jejího příběhu je pro mě ten, když se přede všemi přizná ke vztahu k Borisovi. A strašně moc věří, že se jí uleví, když ze sebe to břemeno shodí, že jí přiznání očistí. Jenže se stane pravý opak a ona by udělala líp, kdyby mlčela. Narazila hlavou do zdi, protože se tak moc zamilovala, protože do lásky šla naplno a s čistým pocitem. A pak ve společnosti, která ji soudí, už nemůže dál žít. Protože nedokáže žít v přetvářce. A protože nemá kam utéct, nezbyvá jí nic než smrt.

Káta je jednou z nejosamělejších bytostí operní literatury.

Nikdo jí nerozumí. Má nesmírně bohatý vnitřní svět, ale nemá ho s kým sdílet. Na to

nestačí ani přítelkyně Varvara, ani manžel Tichon, který se potácí mezi láskou k ní a despotickou matkou tak beznadějně, až začne pít. Proto Káta hledá v Borisovi vysvobození, pochopení, naplnění své horoucí touhy a lásky, kterou nemá kam investovat. A zase narazí. Boris je někdo jiný, než koho si vysnila.

Nejpalčivěji je to v Carsenově inscenaci patrné v závěrečném setkání, kde vodní hladina vytváří vzdálenost nejen fyzickou, ale jejich duší.

To je další klíčová chvíle. Káta, i když to Borisovi nedá znát, zoufale čeká na chvíli, kdy Boris řekne: *Pojď, utečeme spolu*. Jenže on to neřekne. A odejde. Pro ni je to naprostý konec.

V tom je Carsenova inscenace velmi obrazivá a zároveň čitelná.

Mám obrovskou radost, že ji chápu a cítí i lidé, kteří mi vždycky říkali: *My Janáčkově nerozumíme, my ho nemusíme, nás nebaví*. Ale když viděli Carsenovu Kátu Kabanovou, tak obrátili a říkají: *Tak takhle Janáček ano*. Pociťuji obrovské zadostiučinění!

Inscenovat Kátu uprostřed vodní hladiny však může přinášet komplikace.

Jedinou komplikací na zkouškách i při představení je pro mě neuklouznout a nespadnout do vody. Kvůli tomu, abychom neklouzali, nám povrch prken zdrsněli, ale protože v inscenaci často klekám, měla jsem při zkoušení kolena sedřená do krve. A pak samozřejmě bylo důležité nenastydnout. I když je voda ohřívána, po čase vychladne a v závěru už uléhám do studené. Ostatně zkoušet měsíc ve vodě s trvale mokřýma nohama, zmáčenými sukněmi, které jsem střídala po každém obraze, celá ucouraná, nebyla zrovna legrace. Po prvních zkušenostech jsem zkoušela v holínkách.

Vaše postavy jsou hodně založené na emoci. Jak ji kontrolujete, abyste jí úplně nepodlehla, aby nelimitovala zpěvní projev?

Tyhle věci se těžko vysvětlují. Nejvíce si emoce prožiju, když se roli učím. Jenůfa mě kolikrát rozplakala, ale právě proto je dobré emoce zažít a zvládnout při přípravě, abyste na jevišti už věděla, jak na to. Když jako Jenůfa zpívám: *Tož on mi umřel, můj chlapčok radostný*, tak mi tečou slzy, ale je to znát jen do té míry, že barva pláče obohání hlas výrazem. Nesmí se stát, že by mi emoce úplně zavřela krk a udusila tón. Bez ní by zase divák neuvěřil prožitku postavy. Jsou to velmi jemné váhy.

Je pro vás lepší studovat roli v jednom obsazení, anebo v alternaci, kdy se můžete inspirovat výkonem kolegyně?

Vidět v téže roli kolegyni je někdy velmi užitečné, ale dávám přednost jedné alternativě. Více zkoušek znamená více prostoru k práci, větší koncentraci. S jedním partnerem máte čas se lépe sehrát, než když zkoušíte pokaždé s někým jiným.

Všem svým postavám fandím, protože většinou jednáji velmi pravdivě, bez přetvářky a naplno.

FOTO ND BRNO

Neumím si představit, že byste v Carsenově inscenaci mohla zpívat s jiným Borisem, než jakého vytváří dánský tenorista Magnus Vigilius.

Určitě tomu tak je, režisér Carsen přesně tímto způsobem pracuje. Je dobré, když máte čas partnera poznat, zvyknout si na něj, vycházet z něho, ladit svou postavu podle jeho typu a představy režiséra.

VYROSTLA JSEM V KARLÍNSKÉ OPERETĚ

Vraťme se na začátek vaší kariéry. Jak se na jejím startu podepsal fakt, že vaše maminka zpívala v Hudebním divadle v Karlíně?

Hodně. Maminka mě často brávala s sebou, takže jsem jako dítě trávila většinu času v divadle. Hrála jsem si tam, psala úkoly a čekala na mámu, až skončí představení.

Bylo pro vás divadelní zákulisí výjimečné?

Bylo to pro mě přirozené prostředí a také jsem si ho užívala. Strašně se mi líbily kostýmy, obdivovala jsem elegantní zpěvačky. Ovšem maminka byla vždycky nejkrásnější!

K divadlu vás tedy inspirovala maminka?

Určitě. Ale také můj dědeček měl krásný hluboký bas. Dokonce šel zkusit konkurz na roli Vodníka do Národního divadla a zazpíval tak, že ho chtěli vzít – i když ho nikdo neznal. Jenže on jim vysvětlil, že si to přišel jenom zkusit, protože má na obou očích třináct dioptrií a bez brýlí by z jeviště nic neviděl. Tenkrát ještě nebyly kontaktní čočky. Takže zpíval koncertně a jinak byl učitel a ředitel gymnázia. Maminku i tetu vychovával k hudbě a ony to svědomitě předávaly dál. Už jako malá holka jsem hrála na klavír a s maminkou i dědečkem jsme muzicírovali. Když jsme přijeli na návštěvu do Říčan, sedl děda ke klavíru a hned jsme zpívali. Vyrůstala jsem obklopená hudbou.

Zažil dědeček ještě váš vstup na operní jeviště?

Ano, byl na mém absolventském koncertu na konzervatoři.

Cesta na konzervatoř tedy byla vzhledem k rodinné tradici jasná?

Ne tak úplně, vzali mě až napotřetí, předtím jsem absolvovala dva roky gymnázia. A ani na konzervatoři jsem nesměřovala ve stopách své maminky k operetě, ale rovnou k opeře.

Rodiče vás v rozhodnutí věnovat se zpěvu podporovali?

Oni nám to tak pěkně rozdělili. Jednak jsme hráli tenis, jednak se věnovali hudbě. A protože mi tenis celkem šel, vyhrála jsem ve své kategorii přebor Prahy a postoupila do celostátního kola, rozhodovala jsem se, jestli budu profesionálně hrát tenis, anebo se věnovat hudbě. Ale když se to ve čtrnácti, patnácti letech lámalo, převážila hudba. Tenisu se věnoval můj bratr, byl dokonce druhý v Československu, hned za Lendlem, on to dotáhl z naší rodiny nejdál.

Hrajete tenis i dnes?

Loni jsem se zkoušela k tenisu po letech vrátit, párkrát jsem si byla zahrát, ale musím říct, že dnes mě na kurty spíš táhne to, že se tam potkám a popovídám si s lidmi, s nimiž jsem začínala. Ale plánuju, že budu chodit hrát v důchodu. Ono se to totiž úplně nezapomene.

Když už jste u sportu, co jste si z něj pro operu odnesla?

To, co se mi dneska hodí. A není to jen fyzická, ale i jistá bojovnost a odhodlání, schopnost zapnout v inkriminovanou dobu před premiérou naplno. Jak říká brácha: *Musíš jít do plnejch!* A to platí i na jevišti. Zkoušet Carsenovu Kátu Kabanovou v jednom obsazení znamená umět si rozvrhnout síly. A to není snadné, protože já, na rozdíl od některých kolegyní, nejsem typ, který se na zkouškách šetří a vše si schovává až do finále. Samozřejmě si hlídám hlas, takže v extrémních výškách nejdu až na hranu, ale že bych jen markýrovala, tak to ne. Potřebuju si věci zkoušet i naplno, abych pak nebyla na poslední chvíli zaskočená. Nejen technicky, ale právě i mírou emocí.

RUSALKA NEMŮŽE MILOVAT TLUSTÉHO A PLEŠATÉHO PRINCE

Jako malá holka jste prý utekla z Rusalky?

To mi bylo asi šest a maminka mě vzala do Národního divadla na Rusalku. Byla

jsem ale silně zklamaná. Nechápal jsem, jak by se Rusalka mohla zamílovat do malého, tlustého a plešatého Prince, navíc ona sama byla taky poněkud baculatější, takže jsem ten příběh vůbec nebrala. Postěžovala jsem si o pauze mamince a ta řekla: *Tak jdeme domů. A šly jsme.*

Což dokazuje, že už tehdy jste vnímala operu jako divadlo.

Asi ano. Já jsem jim tu lásku prostě nevěřila. A druhá věc, která mi už tehdy vadila – nebylo jim rozumět, ačkoli zpívali česky. Proto si dávám pozor, abych zpívala tak, že nebudu rušit melodickou frázi, ale bude mi rozumět. Jsem zvyklá nejdřív si větu říct, a pak ji teprve zazpívat. Když ji rovnou zpíváte, chytne melodičku

V letech 2010–2012 zpívala Janáčkovu Jenůfu v produkci tří francouzských operních domů v Rennes, Limoges a Reims. V působivé režii Pierra Constanta se hrála verze opery z roku 1904
FOTO L. GUIZARD

a po smyslu už to třeba není ono. A to, že se v inscenacích českých oper promítají kromě německých nebo anglických i české titulky, беру jako velkou ostudu.

Je pro vás opera víc divadlem nebo krásným zpěvem?

Bez krásného zpěvu se opera neobejde, ale samozřejmě, že je to hodně divadlo. I proto mě zajímá spolupráce s režiséry, kteří mají jasnou představu o tom, co chtějí. Nemám ráda, když nechávají vše na nás a teprve z toho, co jim nabídneme, něco tvoří. U režiséra s přesnou představou vím, kudy jít, a mohu si na té cestě postavu dotvářet svými prožitky a emocemi. Tak vznikala Káta. Zásahu na tom má i dirigent Ondrej Olos, s nímž si rozumím tak, že

Magie Pavly Vykopalové

Pavlu Vykopalovou jsem poprvé viděl a slyšel v malé roli Karolky v její pastorkyni a hned mě zaujala svou jiskrou v očích a krásnou, překvapivě srozumitelnou dikcí. A protože jsem tehdy hledal Mařenku do připravované Prodané, poprosil jsem ji, jestli by nepřijela do Brna předzpívat. Skromná a nenápadná zazpívala a nebylo pochyb, že to umí. Přesto ji tehdejší prozatímní šéf opery podrobil zkoušce z vysokého c. Bylo to poněkud trapné, protože její c samozřejmě s lehkostí zazvonilo. Mařenku v mé inscenaci zpívá dodnes a nejen ji. Měl jsem štěstí s ní pracovat ještě několikrát. Zpívala mi Lauretta u Neddu v Giannim Schicchim a Komediantech, Mimi v Bohémě a Rosalindu v Netopýru, Antonii v Hoffmannových povídkách. Vždycky jsem byl nadšen její pracovitostí, profesionální a pokorou.

Její pěvecké umění je nesporné. Nejenže díky své velké muzikalitě dovede přirozeně a splavně pointovat fráze, konečně je tu sopranistka, která zpívá krásnou, čistou, přirozenou češtinou. A ještě vládne jedním, velmi divadelním kouzlem – někdy vstoupí na jeviště a člověk vnímá jakousi jemnou neohrabanost, která vyvolává iluzi dívčí křehkosti a zranitelnosti. Pak ale otevře pusu, začne zpívat a její zpěv je tak suverénní, technicky dokonalý, barevný a posvěcený velkým talentem, že jeden v tu chvíli neví, co se to děje. A tuhle zvláštní magii, to krásné tajemství, které Pavla na jeviště přináší, bych přál každému performerovi předstupujícímu před publikum.

ONDŘEJ HAVELKA

se na sebe nemusíme během představení ani podívat.

Řešila jste někdy dilema, jestli se s režisérovou koncepcí dokážete ztotožnit?

Naštěstí jsem se do podobné situace nikdy nedostala. Ale bylo pár inscenací, které mi neseděly. V takovém případě jako profesionál inscenací projdu podle svých možností co nejlépe, ale vnitřně mě to neobohacuje a není to pro mě taková radost.

Na Cenu Thálie jste byla nominována už potřetí. Poprvé to bylo za Mařenku v Prodané nevěstě, pak za Mílu v Janáčkově Osudu a nakonec za Kátu Kabanovou.

Mařenku zpívám moc ráda a stejně tak mám ráda i inscenaci Prodané nevěsty, kterou v Brně nastudoval režisér Ondřej Havelka. Je živá, rozpolohovaná, současná a přitom vychází z hudby. Zpíváme ji s Alešem Brisceinem coby Jeníkem s chutí už deset let a děláme si legraci, že když v závěru vybíháme schody v hledišti Janáčkovy opery, tak rok od roku víc funíme. A nedovedu si představit, co nás čeká za dalších deset let, jestli je ještě vyběhneme.

To se pak hodí tenisové mládí. Jak se udržujete v kondici?

Nemám moc ráda fitka, běhání a podobné věci, nejráději ze všeho chodím na dlouhé procházky přírodou. To mě nabije, odreaguji se, vyčistím hlavu i duši, jsou to doslova očistné procházky.

Jaký význam pro vás měla Cena Thálie?

Největší radost mám z toho, že všechny tři nominace jsem získala za role v českých operách, protože já velmi ráda zpívám českou operu a netajím se tím, že nejvíce miluju Dvořáka a Janáčka. Vyhovuje mi zpívat v češtině. Samozřejmě studuju role i ve francouzštině, italštině nebo němčině, ale tam se vždycky sháním po doslovném překladu, abych si spojila konkrétní slovo s hudbou. V češtině, kde rozumím

Clémence v Lásce na dálku (dirigent Marko Ivanović, režie Jiří Heřman, premiéra 24. března 2017 v Janáčkově divadle)
FOTO MAREK OLBRYZYMKE

práci musí podepsat. Proto mě někdy štve, když režiséri chtějí mít mladinkou Rusalku nebo Jenůfu jen kvůli vizáži – aby byla krásná. Ona part třeba i zazpívá, ale nikdy do postavy nemůže dostat prožitek, protože každá žena si svou životní zkušenost musí odžít, až pak je schopná ji do role vložit. A tu zkušenost ve dvaceti prostě nemáte. Víím to z vlastní zkušenosti.

Na začátku vaší kariéry stála oceňovaná inscenace Purcellovy opery

Mařenka v režii Ondřeje Havelky je krásná, energická a veselá venkovská holka. (dirigent Petr Vronský, režie Ondřej Havelka, premiéra 24. března 2006 v Janáčkově divadle)
FOTO ND BRNO

každému slovu, je pro mě prožitek přirozenější. A zvláště v Janáčkových operách, kde jsou slovo a hudba propojené. Cenu Thálie vnímám jako uznání za hodiny a týdny práce, které člověk roli a inscenaci věnuje.

V BRNĚ JSEM MOC RÁDA

Je vám bližší kurážná Mařenka, nebo trpící Káta?

Jsou mi blízké dramatické role, a tím nemyslím ani tak hlasový obor jako prožitek, dramatický osud postavy. Nemám moc ráda plytká témata, bližší je mi problém, příběh, drama. Je taková Káta, Jenůfa i Rusalka.

Využíváte při studiu role své životní zkušenosti a zážitky?

Málokdy se vám stane, abyste si, když dostanete roli, řekla: *Jé, to jsem já!* Ale určité zkušenosti uplatnit můžete. Tak pracuji na postavě i činoherci a my máme navíc ještě hudbu. Když se mohu spolehnout na vnitřní pocit, nemusím nic předstírat a „hrát“ a nádherně se mi pak zpívá. Zkušenosti, nejen pěvecké, ale i životní, se na naší

Dido a Aeneas v plzeňském divadle, kterou režisér J. A. Pitínský proměnil ve výrazně výtvarné a pohybové divadlo.

Dido a Aeneas byla moje vůbec první operní inscenace v plzeňském angažmá a moc se mi líbila. Připadala mi naprosto přirozená a krásná. Byla to moje první velká role. Předtím jsem pět let zpívala v Pražském filharmonickém sboru, s nímž jsem objela celý svět a poznala dirigenty, jako je Zubin Mehta nebo Claudio Abbado. Někdo se zpíváním ve sboru moc nechlubí, já naopak říkám, že to byla výborná škola a zkušenost, ze které čerpám dodnes.

Proto máte blízko k oratornímu a kantátovému repertoáru?

Jistě, je to moje druhá profesní polovina, vedle té operní. Při koncertním provedení se mohu plně soustředit na to, abych byla pouze hlasem schopná vyjádřit, co v té hudbě cítím. A mohu si prožít „postavu“ ve Stabat mater nebo Requiem plně po svém.

Jedním z vrcholů této vaší repertoárové linie je sopránové sólo v Bernsteinově 3. symfonii zvané Kadiš.

Za tu příležitost jsem osudu nesmírně vděčná. Zrodila se vlastně náhodou. Předzpívala jsem v České filharmonii v době, kdy tam byl šéfdirigentem Eliahu Inbal. Po dvou letech pan dirigent odcházel a pro závěrečný koncert si vybral právě Bernsteinův Kadiš. A že by byl rád, kdybych zpívala sopránové sólo. To pro mě byla pocta! Mluvený part recitoval sám autor textu Samuel Pisar, který prožil holocaust, ve dvanácti letech utekl z pochodu smrti, dostal se ke vzdáleným příbuzným do Ameriky, vystudoval dvě vysoké školy, stal se uznávaným právníkem, poradcem prezidenta Kennedyho a byl navržen na Nobelovu cenu míru. A jako blízký přítel Leonarda Bernsteina napsal pro jeho symfonii svůj vlastní kadiš. Byl to úžasný zážitek! Bylo mi řečeno, že jsem se jim líbila nejvíc – přitom to sólo interpretovaly už mnohé zpěvačky. S Českou filharmonií jsme Kadiš uvedli po Praze také v Alte Oper ve Frankfurtu a v Suntory Hall v Tokiu. Po smrti pana Pisara převzaly mluvený kadiš jeho žena a dcera. Ten projekt mě velmi obohatil.

Vaši dosud poslední rolí na scéně Janáčkovy opery je Clémence v opeře Láska na dálku finsko-francouzské skladatelky Kaiji Saariaho, pěvecky náročná postava.

Mám ráda výzvy a nevyhýbám se ani současnému repertoáru. Je vzrušující být u něčeho nového, současného. Práce na této roli byla pro mě zatím vůbec nejtěžší, zpočátku jsem měla pocit, že se ji nikdy naučím. Ale pak se to zlomilo. Clémence je krásná postava z rodu žen se silným osudem. Cítí se vykořeněná, protože ji převezli v dětství do země, kde je nešťastná, a touží po domově. A navíc se dozví, že ji miluje muž, který ji nikdy neviděl. Samozřejmě tomu neuvěří, a dokonce se urazí – jak si vůbec dovoluji milovat, kde na to vzal právo? A teprve, až když drží v náručí umírajícího trubadúra Jaufré Rudela, je na sebe naštvaná, že jeho lásku nepřijala. Ten příběh se odehrává ve 12. století, ale je vlastně velmi současný. Existuje plno žen, které, když se jim muž otevře a řekne, že je miluje, tak mu neuvěří, nedokážou jeho cit přijmout jako dar, a tím mu ublíží.

Žijete v Praze a zpíváte v Brně, jak to zvládáte?

Dost dlouho jsem trávil svůj život na dálnici D1, teď už mám v Brně byt, takže je to klidnější. V Brně se žije příjemně, v centru je všechno tak blízko. A hlavně, brněnská opera vzkvétá a diváci ji mají rádi. Vane tu čerstvý vítr, vedení opery se pouští do rizika inscenacemi, jako je Láska na dálku a Carsenova Káta Kabanová. Velkým diváckým zážitkem pro mě byla i Radokova režie Bartókova Modrovousova hradu a Schönbergova Očekávání. Takže jsem moc ráda, že v Brně zpívám. Zvláště když v Praze nemám nové role a jen dohrávám starší repertoár.